

Юридичні науки

УДК 343.982.342

Савчук Тетяна Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, спеціаліст-криміналіст

Слідче управління

Головного управління Національної поліції в Харківській області

Савчук Татьяна Ивановна

кандидат юридических наук, доцент, специалист-криминалист

Следственное управление

Главного управления Национальной полиции в Харьковской области

Savchuk Tetiana

PhD, Associate Professor, Forensic Specialist

Investigative Department of the

Main Directorate of the National Police in Kharkiv Region

Костюкова Тетяна Сергіївна

судовий експерт

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Костюкова Татьяна Сергеевна

судебный эксперт

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Kostyukova Tetyana

Judicial Expert

Kharkov Research Expertly-Criminalistics Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Грецьких Інна Анатоліївна

судовий експерт

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Грецьких Инна Анатольевна

судебный эксперт

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Hretskih Inna

Judicial Expert

Kharkov Research Expertly-Criminalistics Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

**ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОБОТИ ЗІ СЛІДАМИ
ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАБОТЫ СО СЛЕДАМИ
ДАКТИЛОСКОПИЧЕСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ
EFFECTIVE METHODS AND MEANS OF WORKING WITH TRACE
OF DACTYLDOSCOPIC ORIGIN**

***Анотація.** Проаналізовано сучасний стан проблем дослідження слідів дактилоскопічного походження. Визначено основні методи виявлення слідів рук. Підкреслені основні проблеми роботи зі слідами рук, які обумовлюються як об'єктивними так і суб'єктивними чинниками. Наданно пропозиції щодо вирішення проблем дослідження слідів дактилоскопічного походження. Виділено перспективні напрями роботи зі слідами рук.*

***Ключові слова:** сліди дактилоскопічного походження, сліди рук, методи виявлення слідів дактилоскопічного походження, проблеми роботи зі слідами.*

Аннотация. Проанализировано современное состояние проблем исследования следов дактилоскопического происхождения. Определены основные методы выявления следов рук. Подчеркнуты отдельные проблемы работы со следами рук, которые обуславливаются как объективными так и субъективными факторами. Даны предложения по решению проблем исследования следов дактилоскопического происхождения. Выделены перспективные направления работы со следами рук.

Ключевые слова: следы дактилоскопического происхождения, следы рук, методы обнаружения следов дактилоскопического происхождения, проблемы работы со следами.

Summary. The modern state of problems of research of tracks of dactyloscopic origin is analysed. The main methods of detecting hand marks have been determined. Some problems of working with handprints, which are conditioned by both objective and subjective factors, are underlined. Perspective work assignments are distinguished with tracks of hands.

Key words: tracks of dactyloscopic origin, handprints, methods for detecting traces of dactyloscopic origin, problems of work with tracks.

Постановка проблеми. Сліди дактилоскопічного походження складають значну частину всіх слідів, що залишаються на місці вчинення злочину. Вони дозволяють не лише звузити коло пошуків особи, що вчинила злочин, але й точно ідентифікувати її. В переважній більшості такими слідами є сліди пальців рук та долонь, хоча іноді до об'єктів дактилоскопічних досліджень відносять також візерунки босих ніг людини. Тому проблеми виявлення та дослідження дактилоскопічних слідів потребують постійного моніторингу та вирішення, в тому числі і

шляхом розробки та удосконалення ефективних методів та засобів роботи з такими слідами.

Стан дослідження проблеми. Слід зазначити, що наукові дослідження вказаного виду слідів та методів роботи з ними є неновими, однак вкрай актуальними як на науковому так і на практичному рівні. Однак, незважаючи на суттєві наукові розробки дактилоскопії та існування значної кількості методичних рекомендацій, науково-технічний прогрес не стоїть на місці і в галузі криміналістики в тому числі, що обумовлює розробку та впровадження нових ефективних методів та засобів роботи зі слідами дактилоскопічного походження.

Метою вказаної статті є визначення основних проблем дослідження слідів дактилоскопічного походження, а також впровадження ефективних методів та засобів при роботі з вказаним видом слідів. Для досягнення цієї мети, поставлено наступні завдання: проаналізувати сучасний стан проблем виявлення та дослідження слідів рук; дослідити ефективні методи та засоби роботи зі слідами рук.

Виклад основного матеріалу. Криміналістичне дослідження дактилоскопічних слідів вміщує в собі як особливості роботи зі слідами на місці події так і особливості роботи з ними і лабораторних умовах. Такі дослідження спрямовані на встановлення ознак та властивостей дактилоскопічних слідів, а також ідентифікацію особи, яка їх залишила. Тому актуальними на сучасному етапі є як методи та засоби роботи з таким слідами як в польових умовах, так і під час проведення дактилоскопічних експертиз.

Слід зазначити, що перспектива криміналістичних досліджень слідів дактилоскопічного походження в першу чергу залежить від правильної роботи з такими слідами на місці події. Перш за все, на подальшу якість встановлення інформації в результаті дактилоскопічного дослідження впливають застосовані на місці події методи виявлення слідів рук. З метою

забезпечення хорошої перспективи подальшого експертного дослідження та ідентифікації особи під час роботи зі слідами рук на місці події мають дотримуватись загальні рекомендації: як то запобігання випадковому знищенню слідів на місці події, залишенню додаткових слідів членами слідчо-оперативної групи тощо; та спеціальні рекомендації роботи з об'єктами, які можуть містити дактилоскопічні сліди, а також власне із такими слідами: обережне дослідження об'єктів без використання методів, що можуть пошкодити слід, надання переваги вилученню слідів разом із об'єктами носіями, обережна фіксація та вилучення дактилоскопічних слідів тощо. Крім того, при виявленні слідів рук спеціалісти-криміналісти повинні звертати увагу на їх повноту та придатність до ідентифікації.

Окрім дотримання рекомендацій щодо виявлення слідів рук на місці події важливе значення має також процес упакування та вилучення таких слідів. Так при упакуванні об'єктів зі слідами дактилоскопічного походження криміналісти повинні обмежити можливість їх пошкодження шляхом контакту із упаковкою та під час транспортування.

Методи виявлення слідів рук прийнято розділяти на візуальні (оптичні), фізичні та хімічні. Візуальний огляд об'єктів на місці події з метою виявлення слідів рук є найпершим і найпростішим методом, який дозволяє виявити не лише окрашені але і мало видимі сліди. Він може потребувати різних видів освітлення: проникаючого або косо падаючого. Коли сліди не вдалося виявити шляхом візуального огляду предмета, то можуть застосовуватися фізична та хімічні методи.

Фізичні методи виявлення слідів пальців рук передбачають обробку поверхонь порошками або парами йоду, хімічні — обробку поверхонь хімічними сполуками та речовинами, які вступають в реакцію з потожировими виділеннями, що робить сліди пальців рук видимими. До фізичних методів виявлення слідів пальців рук належать: спеціальне освітлення та оптичне збільшення; обробка поверхні кольоровими

порошками та їх сумішами; осадження на поверхні кіптяви; обробка поверхні люмінесцентними порошками та освітлення її ультрафіолетовими променями; обробка поверхні солями свинцю та просвічування м'яким рентгенівським промінням; авторадіографічна обробка поверхні; лазерне випромінювання. До хімічних методів виявлення слідів пальців рук належать: реакції з речовинами, які наявні у складі крові; реакції з речовинами поту (солями чи амінокислотами) при обробці нінгідрином, ортоллідином, аллоксаном, азотнокислим сріблом, ціанокрилатами [1, с. 206]. Також на даний час все частіше використовуються суспензії дисульфиду молібдену та двоокису титану (SPR) для виявлення слідів рук на вологих поверхнях, що дозволяє розширити можливості дактилоскопічного дослідження.

Крім того, в ряді випадків, дактилоскопічна експертиза може бути проведена за фотозображенням слідів рук. Такі випадки можуть виникнути, якщо виникають складності у вилученні виявлених слідів. Наприклад, при виявленні слідів рук на поверхні автомобіля в холодну пору іноді проблематично сопіювати на дактилоплівку, або липку стрічну, не пошкодивши папілярний малюнок. Тоді можливе їх детальне фотографування масштабним методом та проведення експертизи за такими фотознімками.

Поряд з цим робота на місці події хоч і є основною частиною отримання якісних слідів дактилоскопічного походження, але не єдиною. Адже ідентифікаційні дослідження потребують також якісно відібраних зразків для експертного дослідження (дактилокарт осіб), які згодом поміщуються до криміналістичних обліків. Тому можна виділити два шляхи отримання слідів рук: в процесі огляду місця події та під час дактилоскопічної реєстрації осіб (підозрюваних, невпізнаних трупів тощо).

Так на даний час технічний прогрес дозволив впорядкувати і систематизувати дактилоскопічну інформацію, шляхом створення

автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем (далі – АДІС). АДІС є ефективним і дієвим інструментом у розкритті та розслідуванні злочинів. АДІС забезпечує можливість оперативного надання інформації органам досудового розслідування щодо осіб, дактилоскопічні карти, яких містяться в масиві дактилоскопічних обліків, та слідів рук з місць злочинів, що наявні в базі. Проте погана якість слідів впливає на час їх обробки та знижує пошукові характеристики [2, с. 202-203].

А. А. Каушев та К. О. Гапченко виділили найбільш розповсюджені показники поганої якості відбитків і відтисків слідів рук, які впливають на результативність пошуку в АДІС: - неповне прокочування відбитка пальця руки; - нечіткість відбитків; - недостатня інтенсивність або, навпаки, «забитість» відбитків та відтисків; - нерівномірність фарбувальної речовини; - розпливчастість фарбувальної речовини у відображенні папілярного узору; - відбитки пальців з порушеним епідермісом або зі згладженими папілярними лініями; - відбитки та відтиски нанесені на поверхню паперу, на якій вже наявні написи, друкований текст чи лінії бланку; - «подвійна» прокатка; - накладення різних папілярних візерунків на одній ділянці; - порушена послідовність нанесення відтисків пальців в належні графи, переплутана послідовність нанесення відбитків правої та лівої рук, нанесені відбитки однієї руки двічі [3; 2, с. 203-204].

Врахування та недопущення таких недоліків при отриманні відбитків слідів рук підвищить якість ідентифікаційного дослідження слідів дактилоскопічного походження та збільшить можливості автоматизованих ідентифікаційних систем.

Проблеми, які виникають при застосуванні традиційних методів дактилоскопіювання та проведення дактилоскопічних досліджень можуть в певній мірі бути вирішеними новими перспективними методами. Як то

«живе» дактилоскопіювання осіб, які підлягають обліку з допомогою дактилоскопічних сканерів.

Ще одним із нових та достатньо перспективних напрямів є безконтактне дактилоскопіювання слідів рук. Дана технологія дозволяє отримати відбитки пальців ідеальної якості без забруднення. Наприклад, в Німеччині діє інноваційна високотехнологічна робоча станція EVISCAN, яка дозволяє експертам виявляти та зберігати у цифровому форматі невидимі та маловидимі відбитки пальців рук. Пристрій працює безконтактно та без використання будь-якого роду хімічних речовин. Відбитки пальців у такому разі залишаються у первинному стані і через певний проміжок часу, у разі необхідності, можуть досліджуватися повторно [4, с. 62]. У США існує нова безконтактна система, яка дозволяє зняття відбитків шляхом зйомки пальців в спеціальних умовах освітлення SLI (Structured Light Illumination). На відміну від існуючих систем, технології SLI не заважає жирність шкіри чи вологість повітря [5, с. 295]. Хоча вказані технології та й безконтактний метод взагалі є більш затратними ніж традиційні, однак вони допомагають значно збільшити результативність та оперативність дактилоскопічних досліджень, а отже підвищити перспективи встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та притягнення її до кримінальної відповідальності.

Висновки. Проблеми криміналістичного дослідження слідів дактилоскопічного походження обумовлюються об'єктивними та суб'єктивними факторами. Вони повинні вирішуватися комплексно на загальнодержавному рівні шляхом удосконалення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів, підвищення якості підготовки висококваліфікованих кадрів для підрозділів криміналістичного забезпечення розслідування, удосконалення процедури впровадження новітніх досягнень науки та техніки у експертну та криміналістичну діяльність. А також цілеспрямована взаємодія слідчих та експертних

підрозділів з метою надання практичної та методичної допомоги у роботі із новими ефективними методами та засобами виявлення, вилучення та дослідження слідів дактилоскопічного походження.

Література

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика : ученик. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2007. 944 с.
2. Гапченко К. О. Проблеми якості дактилоскопічних карт при формуванні дактилоскопічного обліку // Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19 квіт. 2019 р.). С. 202-204.
3. Каушев А. А. Виды качества отпечатков пальцев рук // Теория и практика общественного развития. 2016. Вып. 3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/vidy-kachestva-otpechatkov-paltsev-ruk> (дата зверення: 26.08.2020).
4. Лапта С. П. Перспективні напрями розвитку дактилоскопії в зарубіжних країнах // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, 2017. № 3 (78). С. 59–66. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2532> (дата зверення: 26.08.2020).
5. Рогатюк І. В. Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури // Часопис Київського університету права, 2014. № 1. С. 292–296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69 (дата звернення: 28.09.2020).

References

1. Averyanova T.V., Belkin R.S., Korukhov U.G., Rossinskaya E.R. 2007. Forensics [Kriminalistika]. Moskva: Norma.
2. Gapchenko K.O. 2019. Problems of quality of dactyloscopic cards at formation of dactyloscopic accounting [Problemy yakosti daktyloskopichnykh kart pry formuvanni daktyloskopichnogo obliku]. In: NDISE., Current issues ... (переклад) [Aktualni pytannya ... (транслітерація)]: materialy ... (транслітерація)]. Kharkiv, 18-19 April. Kharkiv: NDISE.
3. Kaushev A.A. 2016. Types of print quality ... (переклад) [Vidy kachestva otpchatkov ... (транслітерація)]. Teoriya i praktika obshhestvennogo razvitiya - Theory and practice of social development, [online] Iss. 3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/vidy-kachestva-otpchatkov-paltsev-ruk> [Accessed 26 August 2020].
4. Lapta S.P. 2017. Promising directions of development ... (переклад) [Perspektyvni napryamy rozvytku ... (транслітерація)]. Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu vnutrishnikh sprav - Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, [online] Iss. 3 (78). P. 59–66. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2532> [Accessed 26 August 2020].
5. Rogatuk I.V. 2014. Areas for improvement ... (переклад) [Napryamy udoskonalennya ... (транслітерація)]. Chasopys Kyivskogo universytetu prava - Journal of Kyiv University of Law, [online] №1. P. 292-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69 [Accessed 28 August 2020].